

Ei polteta tulevaisuutta -kampanjan lausunto Hiilineutraali Suomi 2035 – kansallisen ilmasto- ja energiastrategian luonnokseen

Ilmasto- ja energiastrategiassa on linjattava, että Suomen energiajärjestelmä rakennetaan tästä eteenpäin polttoon perustumattomien uusiutuvien energiamuotojen ympärille. Strategian on vahvistettava toimia, joilla estetään hiilinielujen heikkenemistä ja ainespuun ohjautumista polttoon. Energiansäästö- ja energiatehokkuustoimet on nostettava etusijalle.

1) KASVIHUONEKAASUPÄÄSTÖJEN VÄHENTÄMINEN JA NIELUJEN KASVATTAMINEN (STRATEGIAN LUKU 2.1)

AVOIN VASTAUS KASVIHUONEKAASUPÄÄSTÖJEN VÄHENTÄMISTÄ JA NIELUJEN KASVATTAMISTA KOSKIEN

Suomen tulee ajaa aktiivisesti päästöjen vähentämistä kaikilla sektoreilla. Hiilinielujen kasvatuksella ei voi korvata päästövähennyksiä, niitä tarvitaan päästövähennysten lisäksi, jotta hiilinegatiivisuus voidaan saavuttaa vuoden 2035 jälkeen.

Päästövähennyksiä pitää tavoitella päästövähennyksillä, ei joustoilla. Erityisesti maankäyttösektorin LULUCF-joustoja ei tulisi hyödyntää, koska maankäyttösektorin kasvihuonekaasulaskenta on epävarmempaa kuin muilla sektoreilla, eivätkä varastot ole yhtä suurella varmuudella pitkäkestoisia ja pysyviä kuin päästämättä jättäminen toisaalla.

Suomen metsät ovat olleet viime vuodet valtavan paineen alla. Metsähakkuut ovat kasvaneet ennätyslukemiin, ja hiilinielut ovat romahtaneet. Samalla metsien hiilinielujen rooli Pariisin ilmasopimuksen tavoitteiden täyttämiseksi on korostunut. Koska Suomen uhanalaisista lajeista joka kolmas elää metsissä, metsien käytön eri tavat ovat nousseet myös keskusteluun. Tehometsätalouden lisäksi metsiämme uhkaavat siirtyminen fossiilisista polttoaineista puun polttoon sekä monien materiaalien korvaaminen puupohjaisilla raaka-aineilla.

Puun polttaminen aiheuttaa jopa kolme kertaa enemmän päästöjä tuotettua energiayksikköä kohden kuin fossiiliset polttoaineet keskimäärin. Lisäksi metsä uusiutuu verraten hitaasti. Kasvupaikasta ja puustosta riippuen kestää vuosikymmeniä ja usein yli satakin vuotta ennenkuin metsän hiilivarasto on taas palautunut ennalleen. Ilmastokriisin aikakaudella aika on pitkä, eikä meillä ole aikaa odottaa. Saavuttaaksemme ilmasto- ja luonnon monimuotoisuustavoitteemme meidän tulisi suojella ja ennallistaa metsiä, ja käyttää niitä vastuullisesti, ei tukea niiden polttamista.

Tällä hetkellä puun polttaminen kasvaa varsinkin teollisissa energialaitoksissa, jotka saavat tukia energiantuotantoon niin EU, kuin kansalliseltakin tasolta. Metsiämme hakataan siis energiaksi tukien saattelemana.

IPCC varoittaa selkeästi, että puun laskeminen nollapäästöiseksi energiasektorilla ei tarkoita hiilineutraalisuutta. Jotta ilmaston lämpeneminen voidaan pysäyttää 1,5 asteeseen, Euroopan metsien määrän pitää uusimman IPCC-raportin mukaan kolminkertaistua vuoteen 2050 mennessä. Uusiutuvien energiaratkaisujen maailmassa metsän käyttäminen polttoaineena on ilmaston kannalta lyhytnäköinen ja kestämaton ratkaisu.

2) UUSIUTUVAN ENERGIAN EDISTÄMINEN (STRATEGIAN LUKU 2.2)

AVOIN VASTAUS UUSIUTUVAN ENERGIAN EDISTÄMISTÄ KOSKIEN

Vain uusiutuvaan energiaan siirtymällä on mahdollista saavuttaa Suomen hiilineutraaliustavoite ja hillitä ilmaston kuumenemista.

Tarvitaan ohjaavia toimenpiteitä, joilla varmistetaan, että kunnat ja yritykset lähtevät investoimaan polttoon perustumattomiin uusiutuviin energiamuotoihin. Energiatukiasetus on uusittava viipymättä ja sille on taattava riittävä rahoitus. Polttoon perustumattomia uusiutuvia energiamuotoja tarvitaan käytäntöön nyt, sillä päästövähennyksillä on kiire. Elämme ratkaisevaa vuosikymmentä, ja välttämättömät investoinnit on saatava liikkeelle nyt. Tässä luvussa tulisi selkeästi linjata, että

Suomen tulevaisuuden energiajärjestelmä rakentuu polttoon perustumattoman uusiuvan energian ympärille.

Bioenergian osalta Marinin hallitus linjaa uusina toimenpiteinä hankintaketjujen ja logistiikan vahvistamisesta sekä ainespuun polttamisen välttämisestä. On tärkeää, että puuta ohjataan Kaskadi-periaatteen mukaan ensisijaisesti korkean jalostusasteen tuotteisiin, ja vasta viimesijaisena poltetaan energiaksi. Kuitenkin maankäyttösektorin ilmastosuunnitelmassakin on todettu, että riskinä on päästöjen kasvu maankäyttösektorilla lisääntyvien hakkuiden johdosta. Suomen ilmastopaneelin uudessa raportissa (2022) todetaan, että pitkäikäisten puutuotteiden lisäys tuo ilmastohyötyjä vain jos hakkuut eivät samaan aikaan kasva. Ensisijaista on siis hillitä hakkuiden kasvua.

Suomi on yksi Euroopan puunpolton energiakäytöstä riippuvaisimpia maita. Biopolttoaineista tuotetaan energiaa yli 12 keraa enemmän kuin tuulivoimasta. Suurin lisäys puunpoltoon on viimeisen 15 vuoden aikana tullut suoraan metsistä, ei metsäteollisuuden sivuvirroista.

On todennäköistä, että kovan kysynnän alueilla kuitupuun vaatimukset täyttävän puun poltto lisääntyy, todetaan Luken vuoden 2021 selvityksessä (Anttila ym. 2021: Metsähakkeen riittävyys energiaturpeen korvaajana). Siinä myös arvioidaan, että harvennusenergiapuun potentiaalista vain 4-7 % on alle ainespuukokoista. Metsien hakkuiden lisäämisen paineet ovat merkittävät ja ne ovat seurausta paitsi venäläisen hakkeen tuonnin loppumisesta, myös fossiilisten polttoaineiden hinnan noususta ja uusista metsäteollisuuden investoinneista. Ilman kestävyyskriteereitä raaka-ainevirtojen saatavuuden sujuvoittaminen on vastuutonta, tällä hetkellä meillä ei ole olemassa riittäviä kestävyyskriteereitä varmistavia ohjauskeinoja (EU:n uusiutuvan energian direktiivin kestävyyskriteerit ovat toistaiseksi pelkkää viherpesua). Nykytilanteessa jopa vanhoja aarniometsiä hakataan energiapolttoon. Näin kävi esimerkiksi yli 300 vuotta vanhoille aarniometsille Kuusamossa ja Inarissa.

Vaihtoehtoja energiantuotannossa bioenergian poltolle on monia, lähtien energiatehokkuuden lisäämisestä, ja energian varastoimisen tekniikoiden tehostamisesta, polttoon perustumattoman energian, kuten ilmalämpö-, tuuli-, aalto- ja aurinkoenergian, sekä geotermisen energian käytön lisäämiseen. Emme halua ojasta allikkoon, joten bioenergian polton sijaan olisikin tärkeää panostaa aidosti päästöttömien energiamuotojen kehittämiseen.

3) VETY JA SÄHKÖPOLTTOAINEET (STRATEGIAN LUKU 2.3)

AVOIN VASTAUS VETYÄ JA SÄHKÖPOLTTOAINEITA KOSKIEN

Ei lausuttavaa

4) ENERGIATEHOKKUUDEN EDISTÄMINEN (STRATEGIAN LUKU 2.4)

AVOIN VASTAUS ENERGIATEHOKKUUDEN EDISTÄMISTÄ KOSKIEN

Energiatehokkuutta on tarkasteltu kattavasti, mutta yksipuolisesti. Energiansäästöä ei mainita. Energiantehokkuutta edistettäessä on syytä muistaa energiansäästö kautta linjan, niin energiankäytössä, liikenteessä, rakentamisessa ja kulutuksessa.

Jotta kansalaiset pystyivät säästämään energiaa ja parantamaan energiatehokkuuttaan, tarvitaan helposti lähestyttävää ja asiantuntevaa energianeuvontaa.

Energiantehokkuus ja energiansäästötoimet on laitettava etusijalle, jotta energiantuotannon haittoja luonnolle ja muulle ympäristölle voidaan pienentää. Tämä on myös kustannustehokasta.

5) ENERGIAN TOIMITUS- JA HUOLTOVARMUUS (STRATEGIAN LUKU 2.5)

AVOIN VASTAUS ENERGIAN TOIMITUS- JA HUOLTOVARMUUTTA KOSKIEN

Ilmasto- ja energiastrategiasta puuttuu selkeä suunnitelma venäläisestä energiasta irtautumiseen. Näinollen strategia ei ole ajan tasalla.

Huoltovarmuutta ei pidä rakentaa öljyn, turpeen ja maakaasun varaan – näistä kaikista energialähteestä on luovuttava. LNG ei vähennä päästöjä suhteessa perinteiseen maakaasuun, eikä sen ympärille siksi tule huoltovarmuutta rakentaa.

Puun polttaminen on ilmaston, metsäluonnon ja ilmanlaadun kannalta ongelmallista. Puu sisältää suunnilleen saman verran hiiltä per energiayksikkö kuin kivihiili, ja paljon enemmän kuin maakaasu. Kuitenkin puun polton matala hyötysuhde johtaa siihen, että puun polttaminen aiheuttaa jopa kolme kertaa enemmän päästöjä energiayksikköä kohden kuin fossiiliset polttoaineet keskimäärin. Puun polttaminen päästää hiiltä ilmakehään paljon nopeammin kuin metsien kasvu pystyy sitä sitomaan ilmakehästä. Jopa metsien hakkuutähteiden (kuten latvat ja oksat) polttaminen aiheuttaa ilmastopäästöjä.

Huoltovarmuutta turvaaviksi toimenpiteiksi on mm. päätetty Kemera-tukien lisäämistä nuoren metsän hoidon osalta sekä poltettavan puun hankinnan sujuvoittamista esimerkiksi terminaaliverkostoilla. On riski, että toimet tekevät puun energiakäytöstä entistä kilpailukykyisempää ja hidastavat polttoon perustumattomiin ratkaisuihin siirtymistä. Marinin hallituksen on varmistettava, ettei energiapolitiikalla syvennetä ilmasto- ja monimuotoisuuskuusiä. Puun poltto ei myöskään ole huoltovarmuuden näkökulmasta optimaalista, sillä puupolttoaineiden säilyvyys on huono.

Huoltovarmuuden on perustuttava monipuolisiin uusiutuviin energiamuotoihin, jotka eivät uhkaa luontoa. Lämmityssektorin on siirryttävä pois polttamisen tekniikoista ja lämmitysjärjestelmät on rakennettava hyödyntämään ylijäämä- ja ympäristölämpöä.

6) YDINENERGIAN KÄYTTÖ (STRATEGIAN LUKU 2.6)

AVOIN VASTAUS YDINENERGIAN KÄYTTÖÄ KOSKIEN

Ei lausuttavaa

7) ENERGIAMARKKINOIDEN KEHITTÄMINEN (STRATEGIAN LUKU 2.7)

AVOIN VASTAUS ENERGIAMARKKINOIDEN KEHITTÄMISTÄ KOSKIEN

Energiamarkkinoita on kehitettävä polttoon perustumattomien uusiutuvien energioiden pohjalle. Paljon hyödyntämätöntä potentiaalia on, joka pitäisi ottaa mahdollisimman nopeasti käyttöön, kuten sähkövarastot, älykkäät sähköverkot, kysyntäjoustot, energian pientuotanto. Lämmön osalta ympäristö- ja hukkalämpö.

Uusiutuvan energian tuet tulisi varata aidosti puhtaisiin, päästöttömiin ja uusiutuviin energiamuotoihin, kuten tuuli-, aurinko- ja geoterminen energia.

Jotta kaikki kansalaiset pysyvät energiamurroksessa mukana, selvitys energiaköyhyydestä energiasiirtymän ja järjestelmäintegraation vaikutusten näkökulmasta on tärkeä ja tarpeellinen. Selvityksen perusteella on tulevassa strategiassa poistettava mahdollisia energiasiirtymän esteitä.

8) TUTKIMUS, INNOVOINTI JA KILPAILUKYKY (STRATEGIAN LUKU 2.8)

AVOIN VASTAUS TUTKIMUSTA, INNOVOINTIA JA KILPAILUKYKYÄ KOSKIEN

Siirtyminen pois fossiilienergiasta polttoon perustumattomiin uusiutuviin energiamuotoihin tarvitsee rinnalleen yhä tutkimusta ja innovointia. Öljyn, kaasun, turpeen ja puun energiapolton tukemisen sijaan olisikin tärkeää saada kansalliset ja EU tuet kohdennettua aidosti päästöttömien energiamuotojen kehittämiseen.

9) VEROTUS (STRATEGIAN LUKU 2.9)

AVOIN VASTAUS VEROTUSTA KOSKIEN

Ilmastolle haitallisia veroja on käytössä Suomessa ja ne tulee poistaa. Päästö pohjainen energiaverotus on normiohjauksen ohella keskeinen ohjauskeino ilmastotavoitteiden saavuttamisessa.

Fossiilisten polttoaineiden korvautuminen biopolttoaineilla on ongelmallista, sillä metsäbioenergia ei ole hiilineutraalia. Biopolttoaineiden nykyiset kestävyyskriteerit eivät riitä varmistamaan, että biopolttoaineiden käyttö aiheuttaa päästövähennyksiä tarkoituksenmukaisella aikavälillä eikä aiheuta luontokatoa. Puupolttoaineiden verottomuus on verotuki, jonka arvo on 300 miljoonaa euroa vuosittain. Puunpolton verotuesta tulee luopua ja polttamista verottaa maankäyttösektorille aiheutettujen päästöjen mukaan.

10) ILMASTONMUUTOKSEEN SOPEUTUMISEN VAHVISTAMINEN (STRATEGIAN LUKU 2.10)

AVOIN VASTAUS ILMASTOMUUTOKSEEN SOPEUTUMISTA KOSKIEN

Luonnon monimuotoisuuden säilymisen varmistamisen ja luonnon elpymisen edistämisen tulisi olla keskeinen osa sopeutumista, kuten IPCC:n tuore raportti muistuttaa. Hallituksen on varmistettava, että sen energiapolitiikka ei lisää luontokatoa ja ilmastotoimia tulee priorisoida sen mukaan mitkä niistä tuottavat hyötyä myös luonnolle.

11) EU-VAIKUTTAMINEN (STRATEGIAN LUKU 2.11)

AVOIN VASTAUS EU-VAIKUTTAMISTA KOSKIEN

Suomen tulee ajaa EU-politiikkaa, jolla turvataan uusiutuvien energiavaihtoehtojen kestävyys sekä minimoidaan ympäristölle aiheutuvat haitat. Fossiilisista polttoaineista, mukaan lukien maakaasu, luopumisen sekä 1,5 asteen mukaisten päästövähennysten tulee olla EU-vaikuttamisen ytimessä. Päästövähennyksiä on tehtävä kaikilla sektoreilla.

EU:ssa poltetaan yli 310 miljoonaa tonnia puuta joka vuosi. Yli puolet puusta tulee suoraan metsistä, loput ovat sivuvirtoja sahoilta, paperiteollisuudesta, jne. Euroopassa kaadetusta metsästä yli puolet poltetaan energiateollisuudessa sekä kaupunkien ja kotien sähköksi ja lämmittämiseksi.

EU päättää puun polton tuista EU:n uusiutuvan energian direktiivissä (RED) Euroopan osalta ja Suomi päättää, ottaako tuet käyttöön Suomessa. Suomi lähetti tammikuussa EU-komissiolle kirjeen, jolla se haluaa yhdeksän muun jäsenmaan kanssa jatkaa nykyistä ilmastolle ja luonnolle tuhoisaa metsienpolttopolitiikkaa. Suomen tulisi lopettaa puunpolton puolesta lobbaaminen ja ajaa puun energiapolton poistamista uusiutuvan energian direktiivistä. Suomen sisällä tulisi seurata samaa linjaa, ei olla neuvostossa jarruna puun polton suhteen.

Uusiutuvan energian tavoitteet ja tuet on tarkoitettu hiilidioksidipäästöjen vähentämiseen, joten puun polton tulisi

Puita voidaan istuttaa ja kasvaessaan ne imevät hiiltä ilmakehästä, mutta metsähakkuut ja puun energiapoltto syöksevät aina uusia hiilipäästöjä ilmakehään. Jo nyt puun polttamisesta aiheutuvat päästöt ovat metsien kasvusta syntyvää hiilinielua suuremmat.

EU-komissio on esimerkiksi varoittanut, että puun polttaminen kasvattaa hiilipäästöjä fossiilisiin polttoaineisiin verrattuna juuri tästä tuplavaikutuksesta, eli päästöjen kasvusta sekä hiilinielujen vähenemisestä johtuen.

Suomi on antanut verrattuna muihin EU-maihin suhteessa huomattavasti enemmän tukia puun poltolle kuin muille uusiutuville energiamuodoille. Haluamme, että puunpolttoa ei tuettaisi suomalaisten veronmaksajien rahoilla samalla tavalla muiden uusiutuvien energiamuotojen rinnalla Suomessa ja EU:ssa.

KYSYMYKSET ILMASTO- JA ENERGIASTRATEGIAN LINJAUSTEN VAIKUTUKSISTA

1) ILMASTOTAVOITTEIDEN SAAVUTTAMINEN (STRATEGIAN LUKU 3.1)

AVOIN VASTAUS ILMASTOTAVOITTEIDEN SAAVUTTAMISTA KOSKIEN

Tarvitaan lisää vaikuttavia toimia, jotta hiilineutraaliustavoite ja sitä seuraava hiilinegatiivisuus varmasti saavutetaan. Sekä liikenteessä, maataloudessa ja energiasiirtymässä voidaan tehdä enemmän (mm. päättämispäivät fossiilienergialle ja turpeelle, tiukempi turvemaiden ohjaus,

tieliikenteen kansallisen päästökaupan aloittaminen), kuin mitä näihin nykyisiin strategioihin on kirjattu.

2) VALTIONTALOUSVAIKUTUKSET (STRATEGIAN LUKU 3.2)

AVOIN VASTAUS VALTIONTALOUSVAIKUTUKSIA KOSKIEN

Haitalliset tuet tulee poistaa.

3) KANSANTALOUSVAIKUTUKSET (STRATEGIAN LUKU 3.3)

AVOIN VASTAUS KANSANTALOUSVAIKUTUKSIA KOSKIEN

Päästövähennyksistä aiheutuvat kustannukset, lisäinvestoinnit energiateknologiaan ja EU ja kansallisten tukien kohdistaminen aidosti päästöttömien energiamuotojen kehittämiseen ovat välttämättömiä, jotta saavutamme hiilineutraalius- ja negatiivisuustavoitteen, ja jotta pystymme rakentamaan hyvinvointia kestäväälle pohjalle kohti loppuvuosisataa.

4) PERUS- JA IHMISOIKEUSVAIKUTUKSET (STRATEGIAN LUKU 3.4) SEKÄ SUKUPUOLIVAIKUTUKSET (STRATEGIAN LUKU 3.5)

AVOIN VASTAUS PERUS- JA IHMISOIKEUSVAIKUTUKSIA SEKÄ SUKUPUOLIVAIKUTUKSIA KOSKIEN

Ei lausuttavaa

5) VAIKUTUS ENERGIAJÄRJESTELMÄÄN (STRATEGIAN LUKU 4)

AVOIN VASTAUS ENERGIAJÄRJESTELMÄVAIKUTUKSIA KOSKIEN

Suomen energiajärjestelmää tulee rakentaa tästä eteenpäin polttoon perustumattomien uusiutuvien energiamuotojen ympärille. Tämän tueksi tarvitaan päättymispäivät fossiilienergialle ja turpeelle sekä selkeää ohjausta siihen, että turvetta ei korvata puun poltolla. Siirtyminen puun polttamiseen tai sen jatkaminen on lyhytnäköistä tilanteessa, jossa meillä on polttoon perustumattomia ratkaisuja. Puun poltto ei ole hiilinielujen ja -varastojen kasvattamisen kannalta millään lailla järkevää tai yhteensopivaa luonnon monimuotoisuutta koskevien tavoitteiden kanssa.

Luken arvioimissa toimissa ei huomioida mahdollisuutta vähentää hakkuita tai pidentää metsien kiertoaikoja, jotka kumpikin olisivat tehokkaita toimia hiilinielujen lisäämiseksi. Hakkuupaineita voitaisiin madaltaa tehostamalla kiertotaloutta, tiukentamalla lupaehtoja huomioimaan hankkeiden vaikutukset hiilinieluihin, laskemalla hakkuumääriä Metsähallituksen mailla ja lisäämällä luonnonsuojelualueita. Kaikki valtion mailla olevat luonnonmetsät ja vanhat metsät on suojeltava välittömästi.

Venäjän puutuonnin tyrehtyminen (tuonti on ollut noin 9 miljoonaa kuutiota vuosittain), nopeutettu irtautuminen fossiilisista polttoaineista, hakkeen käytön kaksinkertaistaminen ilmasto- ja energiastrategiassa kuvatulla tavalla ja uudet metsäinvestoinnit lisäävät paineita metsiin huomattavasti. Perusskenaario tulisi laskea uudelleen muuttuneen maailmantilanteen pohjalta. Ilmasto- ja energiastrategiassa tulee linjata toimista, joilla hillitään hakkuupainetta ja bioenergian käytön haittoja huomattavasti.

Politiikkasenaariossa arvioidaan metsähakkeen käytön kaksinkertaistuvan nykytasoon verrattuna vuoteen 2035 mennessä. Ilman riittäviä kestävyyskriteereitä metsäbioenergian käytölle, tämä uhkaa kasvattaa päästöjä ja lisätä luontokatoa. Jo nyt vuosittain raportoidaan ylilyönneistä, joissa yli 100 vuotiaita puita on päätyneet energiaksi, kuten vuonna 2021 tapahtui Inarissa ja Kuusamossa. Suomen ilmastopaneeli ja Euroopan tiedeakatemit ovat varoittaneet, ettei puun energiakäyttö ole hiilineutraalia. Myös EU-komissio on varoittanut, että puun polttaminen kasvattaa hiilipäästöjä fossiilisiin polttoaineisiin verrattuna päästöjen kasvusta sekä hiilinielujen vähenemisestä johtuen.

SUOMEN VETYSTRATEGIA (STRATEGIAN LUVUT 7.2 JA 2.3)

AVOIN VASTAUS SUOMEN VETYSTRATEGIAA KOSKIEN

Ei lausuttavaa

MUUT ILMASTO- JA ENERGIASTRATEGIAN OSAT

AVOIN VASTAUS MUITA ILMASTO- JA ENERGIASTRATEGIAN OSIA KOSKIEN

Ilmasto- ja energiastrategian toimenpiteiden pitää olla sellaisia, että ne ratkaisevat sekä ilmastokriisiä että luontokatoa.

Ilmasto- ja energiastrategiasta puuttuu aikataulu fossiilienergiasta luopumiselle. Maakaasun, öljyn ja turpeen energiankäyttö on lopetettava ja lopettamiselle on asetettava päättymispäivä. Venäläisen energian käyttö on lopetettava välittömästi. Ilmasto- ja energiastrategian pitäisi linjata selväsanaisesti, että Suomen energiajärjestelmä rakennetaan tästä eteenpäin polttoon perustumaton uusiutuva energian varaan.

Toimet, jotka estävät hiilinielujen heikkenemistä ja ainespuun ohjautumista polttoon, eivät ole riittäviä, vaan niitä pitää vahvistaa edelleen. Strategia ei myöskään huomioi tai aseta tavoitteita energiansäästölle ja kulutuksen vähentämiselle. Vähentämällä kulutusta vähentää energiantarvetta.

Ilmasto- ja energiastrategian valmistelu ei ole ollut kaikille kansalaisille avointa. Kansalaisten osallistumismahdollisuudet tulee taata ennakoivasti jo valmistelun varhaisessa vaiheessa, eikä vasta lausuntokierroksen aikana. Århusin sopimuksen mukaan (artikla 6 kohta 4) "kukin sopimuspuoli huolehtii siitä, että yleisö voi osallistua jo alkuvaiheessa, kun kaikki vaihtoehdot ovat avoimia ja kun yleisö voi osallistua menettelyyn tehokkaasti." Tämä ei ole toteutunut valmistelussa, aloitusseminaarin jälkeen kuulemistilaisuuksia ei ole ollut.